

*Стефан Вукојевић**Бања Лука*

КОРПОРАТИВНЕ КОНСОЦИЈАЦИЈЕ – УСЛОВИ УСПЈЕХА И СЛОМА

Сажетак

Аутор у раду као предмет истраживања анализира присуство и утицај повољних услова на одрживост корпоративних консоцијацијских система. Корпоративне консоцијације имају специфично (ригидно) устројство политичких институција и извиру из јасно исказаних етничких, религијских и лингвистичких идентитета друштвених сегмената, за разлику од либералних или либерално/корпоративних консоцијација. Циљ рада је да се уз помоћ компаративне методе, тј. стратегије најсличнијих случајева, на основу присуства повољних услова, објасне различити исходи политичке одрживости и стабилности корпоративних консоцијација које у истраживачком узорку укључују Белгију од 1993, Босну и Херцеговину од 1995, Либан од 1989 и од 1943-1975, и Кипар од 1960-1963. Сваки од повољних услова које аутор примјењује у раду нема исти утицај на објашњење различитих исхода у погледу одрживости корпоративних консоцијација из узорка.

Кључне ријечи: корпоративне консоцијације, стратегија најсличнијих случајева, повољни услови, Белгија, Босна и Херцеговина, Либан, Кипар

1. КОРПОРАТИВНЕ КОНСОЦИЈАЦИЈЕ

Теорија и пракса управљања конфликтима и постконфликт-на изградња државе у етнички, вјерски, расно и лингвистички подијељеним друштвима широм свијета, заокупља велику пажњу политичких актера и научних дјелатника из домена друштвених наука. Унутар научне области компаративне политике, већ више

од 30 година су присутне дебате о проблемима постконфликтних и подијељених друштава, и начина на које та друштва треба институционално изградити. Главни академски спор се води између заговорника „консоцијационизма“ и „центрипетализма“ по питању државног уређења и организације власти. Консоцијационизам као доминантни правац у политикологији представља теорију управљања конфликтима у подијељеним друштвима и широко је прихваћен као дио стратегије постконфликтне изградње државе. Главни циљ консоцијационизма је интеграција подијељених друштвених сегмената у институционалне оквире који требају изградити стабилну демократију у подијељеном друштву. Његове главне карактеристике чине: 1) велика коалициона влада у којој су представљени политички лидери друштвених сегмената; 2) пропорционална представљеност у расподјели парламентарних мандата и позиција у јавној управи; 3) територијална или културна аутономија друштвених сегмената; 4) гарантовање права вета када су у питању важни интереси друштвених сегмената.¹⁾

Консоцијацијска теорија је наишла на снажну критику која ју оспорава на теоријском и емпиријском нивоу.²⁾ Главне критике усмјерене су на немогућност консоцијацијских политичких система да дугорочно обезбједе политичку стабилност и демократизацију. Политички пактови који уносе консоцијацијске елементе у постојеће политичке системе или који изнова успостављају консоцијацијски систем као дио шире стратегије постконфликтне изградње државе, успијевају краткорочно да успоставе мир али не и да га дугорочно одрже. Консоцијација замрзава социјалне расцјепе и додатно их продубљује јер институционални оквир у себе пресликава друштвене подјеле без механизма њиховог превазилажења. Политички систем подстиче центрифугално политичко такмичење и политичко управљање се често налази у пат-позицији, владе су имобилне и нестабилне, политички умјерењаци су маргинализовани, а унутар федералних јединица јача сецесионизам због слабе повезаности са политичким центром.

---

1) Arend Lijphart: *Democracy in Plural Societies*, Yale University Press, New Haven, CT, 1977.

2) За ширу критику консоцијацијске демократије видјети: Donald L. Horowitz: *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 1985; Donald L. Horowitz: *A Democratic South Africa? – Constitutional Engineering in a Divided Society*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 1991; Philip G. Roeder, Donald Rothchild (eds.), *Sustainable Peace: Power and Democracy after Civil Wars*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 2005; Anna K. Jarstad, Timothy D. Sisk (eds.), *From War to Democracy – Dilemmas of Peacebuilding*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

Међутим, консоцијацијски системи се између себе разликују и постоји више стратегија њихове имплементације у подијеленим друштвима. Различити карактери устројства политичких институција руше начело „једне мјере за све“ и временом су довели до кристализације двије стратегије у имплементацији консоцијационизма: „корпоративне“ (*corporate*) и „либералне“ (*liberal*),³⁾ а своје теоријско упориште имају у разлици између концепција „предодређења“ (*pre-determination*) и „самоодређења“ (*self-determination*) друштвених сегмената.⁴⁾ Корпоративне консоцијације⁵⁾ врше подјелу власти на темељу унапријед датих или предодређених идентитета друштвених сегмената. Оне настоје да их ускладе и представе тако што уставно прописују који сегменти имају право да дијеле власт и у коликом обиму. Главни друштвени сегменти имају загарантована мјеста у власти што може да дјелује дискриминишуће према мањинама. Корпоративне консоцијације своју логику изводе из принципа предодређења друштвених сегмената који подразумевају јасну исказаност групних идентитета и постојање снажних друштвених подјела које се обликују око постојећих, најчешће етничких, и религијских идентитета. Такве групе имају јасно наглашене идентитете и унутар себе су веома кохезивне. Са друге стране, либерална консоцијација⁶⁾ дозвољава друштвеним сегментима да на основу било којег наглашеног идентитета учествују у подјели власти. Карактер идентитета може бити етнички или религијски, али исто тако и нерелигијски, мултиетнички, програмски, родни и сл., па према томе, либерална консоцијација одбацује принцип дијелене власти према унапријед утврђеним идентитетима и обезбјеђује дијелену власт према било којем наглашеном идентитету са којим се идентификују гласачи и странке.

3) John McGarry, Brendan O’Leary, “Iraq’s Constitution of 2005: Liberal Consociation as Political Prescription”, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 5, No. 4, 2007, стр. 670–698; Allison McCulloch, “Consociational settlements in deeply divided societies: the liberal-corporate distinction”, *Democratization*, Vol. 21, No. 3, 2014, стр. 501–518.

4) Arend Lijphart, “Self-Determination versus Pre-Determination of Ethnic Minorities in Power-Sharing Systems”, in: *The Rights of Minority Cultures* (ed. Will Kymlicka), Oxford University Press, 1995.

5) Примјери корпоративних консоцијација су: Белгија, Босна и Херцеговина од 1995, Бурунди од 2005, Либан у периодима 1943-1975 и од 1989, Јужни Тирол од 1972, Кипар од 1960-1963, Чехословачка од 1989-1992. Детаљније о неким од ових примјера у наставку текста.

6) Примјери либералних консоцијација, као и либералних са корпоративним елементима су између осталих: Швајцарска, Сјеверна Ирска од 1998, Малезија од 1971, Македонија од 2001, Ирак од 2005, Авганистан од 2004, Кенија од 2008, Холандија од 1917-1967, Аустрија од 1945-1966.

Разлике између корпоративних и либералних консоцијација утичу и на разлике између нивоа њихових стабилности и дугорочних одрживости. Корпоративне консоцијације због своје ригидне логике унапријед прописаних етничких квота у диоби власти оснажују супротстављене друштвене сегменте и умањују шансе за компромисне и интеграцијске политике. Са друге стране, либералне консоцијације су много флексибилније када је у питању подјела власти између друштвених сегмената, па према томе постижу већи степен функционалности и демократичности. Критичари консоцијационизма концептуално растежу своју критику и примјењују на готово све консоцијацијске системе, било да су они корпоративни или либерални, иако као референтну тачку њихове критике узимају корпоративне консоцијације. Због тога критика консоцијационизма захтијева прецизнији аналитички приступ, узимајући у обзир дистинкцију корпоративно/либерално које се различито одражава на двоструки циљ консоцијационизма а то је постизање политичке стабилности и демократије.

2. КОМПАРАТИВНА СТРАТЕГИЈА И ОДАБИР СЛУЧАЈЕВА

Као што смо раније споменули, позивајући се на критику консоцијационизма, корпоративне консоцијације показују дефицит своје функционалности и представљају „теже случајеве“ унутар ширег узорка консоцијацијских демократија. Због тога, циљ нашег рада је да утврди који услови (независне варијабле) утичу на одрживост корпоративних консоцијација. Примарни фокус истраживања је усмјерен на објашњење одрживости корпоративних консоцијација као зависне варијабле, и формулисан је облику питања: шта објашњава успјехе и сломове корпоративних консоцијација? Компаративна стратегија коју ћемо користити је стратегија „најсличнијих случајева“ (*most similar system design*).⁷⁾ Одабир компаративне стратегије најсличнијих случајева захтијева селектовање случајева који имају сличне карактеристике али који се разликују према феномену или исходу који чини дио истраживачког интересовања и којег желимо да објаснимо. Сличности између

7) О компаративној стратегији најсличнијих случајева видјети: Adam Przeworski, Henry Teune: *The Logic of Comparative Social Inquiry*, Krieger Publishing Company, Malabar, Florida, 1970; Guy Peters: *Comparative Politics: Theory and Methods*, Macmillan Press LTD, Basingstoke, 1998; Todd Landman: *Issues and Methods in Comparative Politics*, Routledge, London and New York, 2008; Carsten Anckar, "On the Applicability of the Most Similar Systems Design and the Most Different Systems Design in Comparative Politics", *International Journal of Social Research Methodology*, Vol. 11, No. 5, 2008, стр. 389-401.

случајева се изолују у облику контролних варијабли које се држе константним и не представљају дио истраживачког објашњења. Оно што објашњава истраживачко питање је утврђивање независних варијабли које варирају између случајева и на основу којих варирају и исходи зависне варијабле. Циљ је објашњење варирања зависне варијабле.

Корпоративне консociјације које чине наш узорак су: Белгија од 1993 када је завршен процес уставних реформи, Босна и Херцеговина (БиХ) од 1995 када је успостављен Дејтонски мировни споразум, Либан у периоду Националног пакта 1943-1975 и након доношења Таифског споразума из 1989 до данас, и Кипар у периоду 1960-1963.⁸⁾ За узорак је карактеристично што сви случајеви представљају примјере дубоко подијељених друштава унутар европског контекста (или дјелимично под европским културно-политичким утицајем као што је то у случају Либана) са доминантном корпоративном институционалном логиком консociјационизма.⁹⁾ Такође, случајеви су бирани на основу „увећања

8) О научној литератури и чланцима који третирају случајеве из нашег узорка видјети: Ian O'Flynn, David Russell, Donald L. Horowitz, *Power Sharing: New Challenges for Divided Societies*, Pluto Press, London, 2005; Kris Deschouwer, "And the peace goes on? Consociational democracy and Belgian politics in the twenty-first century", *West European Politics*, Vol. 29, No. 5, 2006, стр. 895-911; Wilfred Swenden, Marleen Brans, Liven De Winter, "The Politics of Belgium: Institutions and Policy under Bipolar and Centrifugal Federalism", *West European Politics*, Vol. 29, No. 5, 2006, стр. 863 – 873; Roberto Belloni, *State Building and International Intervention in Bosnia*, Routledge, London and New York, 2007; Florian Bieber, *Post-war Bosnia; Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2006; Sumantra Bose, *Contested Lands: Israel-Palestine, Kashmir, Bosnia, Cyprus, and Sri Lanka*, Harvard University Press, Cambridge/London, 2007; Christalla Yakinthou, *Political Settlements in Divided Societies – Consociationalism and Cyprus*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009; Richard Harir Dekmejian, "Consociational Democracy in Crisis: The Case of Lebanon", *Comparative Politics*, Vol. 10, No. 2, 1978, стр. 251-265; Simon Hadad, "Lebanon: From Consociationalism to Conciliation", *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol. 15, No. 3-4, 2009, стр. 398-416; Samir Makdisi, Fadia Kiwan, Marcus Marktanner, "Lebanon: the constrained democracy and its national impact", in: *Democracy in the Arab World: Explaining the deficit*, (eds. Ibrahim Elbadawi, Samir Makdisi), Routledge, London and New York, 2011, стр. 115-141; Faten Ghosn, Amal Khoury, "Lebanon after the Civil War: Peace or the Illusion of Peace?", *Middle East Journal*, Vol. 65, No. 3, 2011, стр. 381-397.

9) Корпоративни карактер случајева из узорка се манифестује у сљедећим елементима: Белгија – паритетна представљеност Фламанаца и Валонаца у белгијској влади и њихова пропорционална парламентарна заступљеност у омјеру 6:4 у корист Фламанаца; Босна и Херцеговина – паритетна представљеност од по једног Бошњака, Србина и Хрвата у Предсједништву БиХ и паритет у Дому народа парламента БиХ (по 5 делегата за сваки од три конститутивна народа), етничке квоте на нивоу ентитетских власти; Либан 1943-1975 – предсједник мора бити хришћански Маронит, премијер муслимански Сунит, предсједник парламента муслимански Шит и његов зајмјеник православни Грк; 6:5 хришћанско-муслимански омјер у парламенту; Либан од 1989 је задржао институционални оквир као за вријеме Националног пакта, само што је композиција парламента промијењена и успостављен је њен паритетан састав (по 64 хришћана и муслимана); Кипар 1960-1963 – предсједник мора бити кипарски Грк а потпредсједник кипарски

експерименталне варијације¹⁰⁾ која налаже што веће варирање зависне варијабле како би се остварио дубљи и прецизнији увид у релацију између независних и зависних варијабли. Према томе, са становишта консоцијацијске одрживости као зависне варијабле, Белгија је изабрана као стабилна консоцијација са консолидованом демократијом; Либан од 1989 и БиХ представљају случајеве нестабилних консоцијација; док случајеви Кипра од 1960-1963 и Либана од 1943-1975 представљају консоцијацијске сломове који су завршили у оружаном конфликтима. Из узорка су елиминисани случајеви чистих либералних и мјешовитих либерално/корпоративних консоцијација попут Швајцарске, Сјеверне Ирске и Македоније, као и корпоративних консоцијација изван европског контекста, како се не би нарушила сличност између одабраних случајева која мора бити константна и отпорна на варирање.

3. ЗАСТУПЉЕНОСТ ПОВОЉНИХ УСЛОВА ЗА КОНСОЦИЈАЦИЈСКУ СТАБИЛНОСТ

Успјех и одрживост консоцијацијских аранжмана зависи од постојања повољних услова који доприносе њиховој стабилности. Концептуализација и питања потенцијалних повољних услова су предмет научних дебата од почетка 1970-их година тако да данас постоји богати фонд научног сазнања о условима повољним за консоцијацијску стабилност. У раду ћемо понудити листу повољних услова (независних варијабли) за које сматрамо да у великој мјери сумирају постојећу научну литературу. Затим ћемо испитати који су услови присутни и у коликом обиму у одабраном узорку, да бисмо на крају установили који услови утичу на варирање одрживости корпоративних консоцијација.¹¹⁾ Ти услови су сље-

---

Турчин, влада и парламент су састављени у омјеру 7:3 у корист грчке већине. У узорку су поред наведених етничких квота заступљени различити облици аутономије за етничке сегменте (културна аутономија у Либану и на Кипру; територијална аутономија у Белгији и БиХ), као и права употребе вета од стране представника етничких група.

10) Guy Peters, *Comparative Politics: Theory and Methods*, нав. дјело, стр. 30.

11) Повољне услове смо сажели из: Arend Lijphart, *Democracy in Plural Societies*, нав. дјело; Arend Lijphart, *Power-sharing in South Africa*, Institute of International Studies, University of California, Berkeley, 1985; Matthijs Bogaards, "The favourable factors for consociational democracy: A review", *European Journal of Political Research*, 33, 1998, стр. 475-496; Caroline Hartzell, Matthew Hoddie, "Institutionalizing Peace: Power Sharing and Post-Civil War Conflict Management", *American Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 2, 2003, стр. 318-332; John McGarry, Brendan O'Leary, *The Northern Ireland Conflict: Consociational Engagements*, Oxford University Press, Oxford, 2004; Stefan Wolff, "Managing ethno-national conflict: towards an analytical framework", *Commonwealth & Comparative Politics*, Vol. 49, No. 2, 2011, стр. 162-195.

дећи: 1) Повољно спољашње окружење; 2) Консоцијацијски аранжман као последица унутрашњег компромиса; 3) Територијална концентрација друштвених сегмената; 4) Традиција политичке акомодације; 5) Прихватање консоцијацијског институционалног аранжмана.

3.1. Повољно спољашње окружење

Испитивање присуства наведених варијабли унутар узорка ћемо започети од варијабли које оперишу изван конкретних случајева. Умјесто прихватања консоцијацијске теорије као „интерналистичке“ и фокуса на унутрашњим политичким процесима, потребно је узети у обзир утицај спољашњег окружења које се рефлектује на унутрашњу политичку динамику. Повољна околност је свакако постојање стабилног регионалног миљеа који окружује подијељено друштво, као и одсуство спољашњих актера који би поткопавали функционисање успостављених консоцијацијских аранжмана и нарушили осјетљиве унутрашње друштвено-политичке еквилибријуме.

Од случајева у узорку, најповољније спољашње окружење има Белгија. Западноевропски регион од краја Другог свјетског рата карактеришу мир и стабилност између држава као и њихова чланства у НАТО-у и Европској Унији. Регионалне политичке околности у случају постдејтонске БиХ су се драстично промијениле од завршетка рата 1995. Сусједне државе Србија и Хрватска као матице Срба и Хрвата у БиХ и једни од гараната Дејтонског споразума прихватају дејтонски оквир и дистанциране су од мијешања у унутрашње политичке ствари три конститутивна народа. Снажан утицај међународних актера (институција Високог представника за БиХ) у виду наметнутих одлука којима се тај споразум имплементира је попустио у првој декади постојања дејтонског оквира. Са друге стране, регионални миљеи и шири међународни контексти у случајевима Либана и Кипра нису имали стабилизујућу функцију већ су у великој мјери утицали на њихове сломове.

Функционисање либанске консоцијације од стицања независности од Француске колонијалне управе 1943 па до отпочињања агресије блискоистичних земаља на Либан и истовременог почетка грађанског рата унутар Либана 1975, праћено је великим турбуленцијама у региону Блиског Истока као једном од најнестабилнијих свјетских региона. Окруженост Либана ауторитарним режимима је смањивала шансе за немијешање истих тих режима у унутрашње

ствари Либана. Нестабилни политички процеси у региону су обухватили палестинску кризу и велики прилив палестинских избјеглица у Либан, арапско-израелски конфликт, и настојања Сирије, Ирака, и Египта да у различитим временским периодима преузму водећу улогу у остваривању пан-арапске доктрине која је постулирала постојање јединствене арапске нације која би превазишла „артифицијелне“ границе земаља Блиског Истока које су исцртале претходне колонијалне власти. Спољашњи актери су били активни у давању подршке различитим религијским групама у Либану како би остварили своје политичке интересе. Муслиманске групе у Либану су биле подржаване од арапско-муслиманског свијета, док су хришћанске групе ослањале на помоћ западних савезника. Рат у Либану који је почео 1975 завршио је потписивањем Таифског споразума 1989 чиме је успостављен мир који до данас зависи од спољашњег окружења и одсуства регионалних турбуленција.¹²⁾

Ситуација на Кипру је била слична оној у Либану али и не у толикој мјери комплексна и деструктивна. Кипарски корпоративни консоцијацијски аранжман је трајао свега три године, од успостављања независности 1960, и завршио је у слому који се манифестовао кроз повлачење кипарских Турака из дијелене власти и започињању оружаних сукоба 1963 између кипарских Грка и Турака. Касније је услједила војна инвазија Турске на Кипар и подијела острва 1974 након чега су кипарски Турци свој дио територије прогласили независном државом (Турска Република Сјеверни Кипар) 1983. Краткотрајни консоцијацијски аранжман није примао подстицаје из спољашњег окружења у правцу кооперације кипарских Грка и Турака већ је био изложен затегнутим односима између Грчке и Турске које су настојале да сачувају своје интересе на Кипру. Такође, Кипар је имао важан геополитички значај јер га је Велика Британија настојала користити као брану против комунизма у периоду Хладног рата иако су кипарски Грци били изложени утицају СССР-а. Унутрашњи политички процеси су блокирани честом употребом вета од стране кипарских Турака који су били под снажним утицајем Анкаре. Честе блокаде су подстакнуле кипарског предсједника Макариоса да предложи уставне реформе у „13 тачака“ које би смањиле капацитет одлучивања кипарских

---

12) Таифским споразумом се између осталог настојао ојачати суверенитет власти кроз повлачење страних војних снага и разоружавање ратних групација. Упркос томе, Либан је остао под политичким и војним туторством Сирије која се војно повукла тек 2005 након чега је уследио период нових немира унутар Либана који су били на прагу новог грађанског рата. Уз асистенцију Арапске лиге постигнут је споразум у Дохи 2008 који је спријечено нови рат.

Турака и повећале правило већинског одлучивања у корист кипарских Грка. Кипарски Турци су након подршке из Анкаре напустили институције власти 1963 чиме је консоцијацијски аранжман доживио свој неуспјех а сва власт се преселила у руке кипарских Грка.

3.2. Консоцијацијски аранжман као посљедица унутрашњег компромиса

Начин на који је консоцијацијски аранжман настао утиче даље на степен његове стабилности и перцепцију политичких елита о прихватљивости успостављеног институционалног оквира. Демократичнији и одрживији начин је изградња консоцијацијског оквира као посљедица преговора и компромиса између домаћих политичких елита која води ка успостављању политичке равнотеже прихватљиве за све. Наметање консоцијацијског оквира од спољашњих актера (државе и/или међународне организације) може имати негативне посљедице по сами оквир због одсуства пристанка домаћих елита од којих ће представници барем једног друштвеног сегмента бити незадовољни наметнутим оквиром па ће самим тим и оквир бити мањкав у погледу легитимитета.

Белгија од 1993 и Либан од 1943-1975 представљају случајеве у којима су политичке елите успоставиле корпоративне консоцијацијске оквире на бази политичких преговора и компромиса. Франкојезичка и холандскојезичка политичка елита у Белгији су кроз четири фазе уставних промјена од 1970 до 1993 успјеле да постепено трансформишу унитарни политички систем у федералну корпоративну консоцијацију. Либански Национални пакт из 1943 представља усмени договор између маронитског и сунитског лидера који је означио либанску независност од француске колонијалне управе. Договором је изражена намјера хришћана и муслимана да живе у заједничкој држави уз одбацивање конфликтних аспирација једних и других у вези идентитета и спољне политике. Такође, утврђен је степен представљености и дистрибуције политичке моћи између етно-религијских група. У случајевима БиХ 1995, Кипра 1960, и Либана 1989, главну ријеч о прекиду конфликта и успостављању нових институционалних аранжмана су имали спољашњи актери (државе) кроз процесе усаглашавања и наметања уставних оквира заједно са „туторским државама“⁽¹³⁾ и уз јако мали утицај домаћих политичких елита.

13) Србија и Хрватска као туторске земље у случају БиХ, Грчка и Турска у случају Кипра, и Сирија у случају Либана.

3.3. Територијална концентрација друштвених сегмената

За разлику од релативно хомогених друштава у којима контакти између различитих појединаца и група воде ка међусобном разумијевању и даљњој хомогенизацији, у дубоко подијељеним друштвима блиски контакти између друштвених сегмената увећавају постојеће антагонизме и пријете да израсту у сукобе. Због тога, раздвојеност друштвених сегмената, односно њихова територијална концентрисаност а не дисперзираност, ограничава међусобне контакте и смањује шансе за избијање сукоба. Децентрализација, деволуција или федерализација представљају стратегије дијелења суверенитета које осигуравају друштвеном сегменту политичку самоуправу на одређеном дијелу територије како би тај сегмент прихватио учествовање у цјелокупном консоцијацијском аранжману.

Наведени услов је присутан у Белгији и БиХ. У Белгијској федерацији Французи живе у валонском а Холанђани у фламанском региону, док су у БиХ Срби концентрисани у Републици Српској, а Бошњаци и Хрвати у својим кантонима у Федерацији БиХ. Поред доминантних етно-територијалних јединица, у обје земље постоје и мултиетничке јединице (Бриселски регион у Белгији; Брчко дистрикт и два кантона у БиХ) које не утичу битно на присутност наведеног услова. У случајевима Либана у оба периода и Кипра од 1960-1963 наведени услов није присутан. У обје земље друштвени сегменти живе, или су живјели као у случају Кипра, дисперзирани на цијелој територији земље и углавном сегрегирани у својим градским четвртима. Избијањем сукоба, ти градови, односно градске четврти су претварани у ратне зоне.

3.4. Традиција политичке акомодације

Постојање традиције политичке акомодације којом су се сукоби и тензије ријешавали међусобним преговарањима и компромисима увећава шансе за стабилност власти у консоцијацијама. Усаглашавање политичких елита о важним политичким, друштвеним и културним питањима је мотивисано разумијевањем дестабилизујућих функција друштвене сегментације и постојањем воље да се ти проблеми превазиђу. Традиција акомодације се манифестује на различите начине, од неформалних политичких савеза, пракси компромиса и консензуса, до институција које обезбјеђују поли-

тичко-културну представљеност и засебност друштвених сегмената. Од земаља у узорку, једино Белгија има заступљену дуготрајну традицију политичке акомодације док се то не може тврдити за остале земље.

Традиција акомодације у Белгији сеже од краја 19-ог вијека. Белгија је своју независност од Низоземске краљевине стекла 1830 и донијела Устав 1831 који је успоставио унитарну краљевину а моћ концентрисао у руке Француза чији је језик био званични језик краљевине. Супремација француског језика је изазвала незадовољство Холанђана који су успјели серијом закона да се изборе за равноправност холандског језика. Касније, од средине 20-ог вијека, Холанђани су под утицајем економског раста наспрам француског економског пада, и у циљу заштите властите културе, иницирали уставне реформе које су кроз процесе преговарања и усаглашавања са Французима резултовале у успостављању федералне консоцијације.

Либан од 1989. је имао мало више од 30 година искуство политичке акомодације унутар консоцијацијског оквира за вријеме Националног пакта које не представља значајан временски период на основу којег би се могло закључити да постоји укоријењена традиција политичке акомодације. БиХ је под Отоманско/Хабсбуршким империјама и Социјалистичком Југославијом имала искуство са традицијом која би имплицирала постојање елемената консоцијационизма. Међутим, у условима принудне колонијалне управе и ауторитарног једнопартијског система се не може говорити о постојању акомодацијске традиције која имплицира постојање демократског амбијента прожетог политичким плурализмом. Слична ситуација је са Грцима и Турцима на Кипру који су се 1960 први пут нашли у консоцијацијском оквиру након историјских периода Отоманске и Британске колонијалне управе.

3.5. Прихватање консоцијацијског институционалног аранжмана

Политичке елите друштвених сегмената су спремне и мотивисане да сачувају институционални аранжман и да даље раде на његовој имплементацији. Консоцијацијски оквир не би требао бити нарушаван и поткопан од било које политичке елите, односно било какво једнострано дјеловање произашло из незадовољства или различитог виђења заједничког оквира би производило политичку нестабилност. Одсуство ендогене пријетње у виду мајоризујућих или сецесионистичких намјера политичких елита олакша-

ва функционисање дијељене власти и чини аранжман одрживим. Овај је услов у потпуности присутан у Белгији, у великој мјери одсутан у БиХ и Либану, и у потпуности је био одсутан на Кипру. Белгијски корпоративни консоцијационизам се упркос институционалној комплексности и сложености показао као прихватљив за француску и холандску политичку елиту. Обје политичке елите задати оквир сматрају легитимним и не настоје га угрозити, па према томе присуство мањих екстремних странака као што је Фламански блок (*Vlaams Blok*) не утичу битно на функционисање дијељене власти.

У БиХ, након успостављања Дејтонског мировног споразума, ниједан од три етничка сегмента није у потпуности задовољан са наметнутим оквиром. Бошњаци као најбројнија група су незадовољни због губитка политичке моћи коју морају да дијеле са друга два сегмента, Хрвати су као бројчано најмања група незадовољни својим политичким положајем унутар Федерације БиХ и на нивоу државе БиХ сматрајући да су подпредстављени и дискриминисани од стране Бошњака, док Србима задати оквир највише одговара обзиром на широку аутономију у оквирима Републике Српске иако су се унутар српског политичког блока од 2006 јавиле сецесионистичке политичке тенденције које заједно са бошњачким и хрватским незадовољством отежавају било какав политички напредак.

Либански консоцијационизам је за вријеме Националног пакта више погодовао хришћанском сегменту који је посједовао већу политичку моћ у односу на муслимански сегмент (велике надлежности маронитског предсједника и већа представљеност хришћана у парламенту). Усљед демографског раста Муслимана, корпоративни консоцијационизам који је институционално фаворизовао Хришћане постао је оспораван од стране Муслимана који су жељели већи удио у диоби политичке моћи. Са друге стране, након завршетка рата и потписивања Таифског споразума, баланс моћи се премјестио у муслимански блок унутар којег су Сунити највише ојачали (сунитски премијер је добио веће надлежности за разлику од предсједника, успостављена је паритетна представљеност хришћанског и муслиманског сегмента у парламенту). Међутим, промјеном баланса моћи, са исходима Таифског споразума су велико незадовољство показали Маронити који више нису били у привилегованом положају, као и муслимански Шити који су сматрали да су подпредстављени у извршној власти. У случају Кипра, консоцијацијски оквир није одговарао ниједном сегменту, кипарским Грцима зато што су морали да одбаце своје тежње о уједињењу Кипра са Грчком, и да као доминантна већина дијеле власт са турс-

ком мањином, а кипарским Турцима зато што су морали одбацити своје намјере о сецесији иако су у коначници били задовољнији обзиром да су добили свој удио у власти и институционалне механизме којима је спријечавана мајоризација од стране Грка.

4. АНАЛИЗА ПОВОЉНИХ УСЛОВА

Након што смо утврдили повољне услове за одрживост консоцијацијских система и примјенили их на наш одабрани узорак корпоративних консоцијација, преостаје нам да утврдимо шта објашњава различите успјехе корпоративних консоцијација, односно њихов успјех, нестабилност, и слом. Присуство повољних услова (независне варијабле) и исходи консоцијацијске одрживости (зависне варијабле) су дати у табели.

Табела 1. Присуство повољних услова и политички исходи

	Белгија 1993-	БиХ 1995-	Либан 1989-	Либан 1943-1975	Кипар 1960-1963
1	+	+/-	+/-	-	-
2	+	-	-	+	-
3	+	+	-	-	-
4	+	-	-/+	-	-
5	+/-	-/+	-/+	-/+	-
Исходи	Успјех	Нестабилност	Нестабилност	Слом	Слом
Напомене:					
+ услов присутан, +/- у већој мјери присутан, -/+ у већој мјери одсутан, - одсутан					
Независне варијабле: 1) Одсуство спољашње пријетње; 2) Консоцијацијски аранжман као посљедица унутрашњег компромиса; 3) Територијална концентрација друштвених сегмената; 4) Традиција политичке акомодације; 5) Прихватање консоцијацијског институционалног аранжмана					

Шта нам подаци из табеле говоре, тј. који услови утичу на различите исходе зависне варијабле? Прва логична претпоставка која нам се намеће је да је присуство што већег броја повољних услова у корелацији са постојањем успјеха. Међутим, присуство повољних услова у конкретном случају може бити од важности за сами случај, али оно што је много важније је да није сваки услов релевантан за објашњење истраживачког питања када се компаративно посматра узорак случајева. Варијацију која показује успјех можемо дефинисати на сљедећи начин: објашњење успјеха, међу случајевима који су слични у погледу дубоких друштвених подјела и корпоративних консоцијацијских аранжмана, повезано је са при-

суством традиције политичке акомодације и прихватањем консоцијацијског институционалног аранжмана. Наведена два услова (4 и 5) коварирају са зависном варијаблом која показује успјех у случају Белгије, док у исто вријеме варирају унутар узорка сличних случајева, па тамо гдје нису присутни, зависна варијабла показује исходе нестабилности и слома.

Одсуство спољашње пријетње је такође важан услов успјеха, међутим он има мању релевантност у објашњењу будући да је присутан у случајевима БиХ и Либана од 1989 који су политички нестабилни. Њихова нестабилност се објашњава на основу великог обима одсуства услова 4 и 5, док их од случајева слома (Либан 1943-1975 и Кипар 1960-1963) разликује управо присуство услова 1. Одсуство спољашње пријетње је нужан али не и довољан услов успјеха. Услови 2 и 3 су се показали као ирелевантни; услов 2 због присуства у случају белгијског успјеха као и либанског слома 1975, а услов 3 због присуства у белгијском успјеху и босанскохерцеговачкој нестабилности. Сломови Либана и Кипра се могу објаснити одсуством услова 1, 4, и 5.

Када сумирамо присуство повољних услова можемо закључити да су за успјех корпоративних консоцијација најзаслужнији повољни услови који извиру из унутрашњих политичких процеса. Постојање традиције политичке акомодације и прихватљивости успостављеног консоцијацијског оквира упућује на понашање политичких елита (актери) које имају већу важност од повољних спољашњих околности (структуре).

ЛИТЕРАТУРА

- Anckar Carsten, "On the Applicability of the Most Similar Systems Design and the Most Different Systems Design in Comparative Politics", *International Journal of Social Research Methodology*, Vol. 11, No. 5, 2008, стр. 389-401.
- Belloni Roberto, *State Building and International Intervention in Bosnia*, Routledge, London and New York, 2007.
- Bieber Florian, *Post-war Bosnia; Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2006.
- Bogaards Matthijs, "The favourable factors for consociational democracy: A review", *European Journal of Political Research*, 33, 1998, стр. 475-496.
- Bose Sumantra, *Contested Lands: Israel-Palestine, Kashmir, Bosnia, Cyprus, and Sri Lanka*, Harvard University Press, Cambridge/London, 2007.
- Dekmejian Richard Harir, "Consociational Democracy in Crisis: The Case of Lebanon", *Comparative Politics*, Vol. 10, No. 2, 1978, стр. 251-265.

- Deschouwer Kris, “And the peace goes on? Consociational democracy and Belgian politics in the twenty-first century”, *West European Politics*, Vol. 29, No. 5, 2006, стр. 895-911.
- Ghosn Faten, Khoury Amal, “Lebanon after the Civil War: Peace or the Illusion of Peace?“, *Middle East Journal*, Vol. 65, No. 3, 2011, стр. 381-397.
- Hadad Simon, “Lebanon: From Consociationalism to Conciliation“, *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol. 15, No. 3-4, 2009, стр. 398-416.
- Hartzell Caroline, Hoddie Matthew, “Institutionalizing Peace: Power Sharing and Post-Civil War Conflict Management“, *American Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 2, 2003, стр. 318-332.
- Horowitz Donald L., *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 1985.
- Horowitz Donald L., *A Democratic South Africa? – Constitutional Engineering in a Divided Society*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 1991.
- Jarstad Anna K., Sisk Timothy D. (eds): *From War to Democracy – Dilemmas of Peacebuilding*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- Landman Todd, *Issues and Methods in Comparative Politics*, Routledge, London and New York, 2008.
- Lijphart Arend: *Democracy in Plural Societies*, Yale University Press, New Haven, CT, 1977.
- Lijphart Arend, *Power-sharing in South Africa*, Institute of International Studies, University of California, Berkeley, 1985.
- Lijphart Arend, “Self-Determination versus Pre-Determination of Ethnic Minorities in Power-Sharing Systems“, in: *The Rights of Minority Cultures*, (ed. Will Kymlicka), Oxford University Press, Oxford, 1995.
- Makdisi Samir, Kiwan Fadia, Marktanner Marcus, “Lebanon: the constrained democracy and its national impact“, in: *Democracy in the Arab World: Explaining the deficit*, (eds. Ibrahim Elbadawi, Samir Makdisi), Routledge, London and New York, 2011, стр. 115-141.
- McCulloch Allison, “Consociational settlements in deeply divided societies: the liberal-corporate distinction“, *Democratization*, Vol. 21, No. 3, 2014, стр. 501-518.
- McGarry John, O’Leary Brendan, *The Northern Ireland Conflict: Consociational Engagements*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- McGarry John, O’Leary Brendan, “Iraq’s Constitution of 2005: Liberal Consociation as Political Prescription“, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 5, No. 4, 2007, стр. 670–698.
- O’Flynn Ian, Russel David, Horowitz Donald L., *Power Sharing: New Challenges for Divided Societies*, Pluto Press, London, 2005.
- Peters Guy, *Comparative Politics: Theory and Methods*, Macmillan Press LTD, Basingstoke, 1998.

- Przeworski Adam, Teune Henry, *The Logic of Comparative Social Inquiry*, Krieger Publishing Company, Malabar, Florida, 1970.
- Roeder Philip G., Rothchild Donald (eds.) *Sustainable Peace: Power and Democracy after Civil Wars*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 2005.
- Swenden Wilfred, Brans Marleen, De Winter Liven, "The Politics of Belgium: Institutions and Policy under Bipolar and Centrifugal Federalism", *West European Politics*, Vol. 29, No. 5, 2006, стр. 863 – 873.
- Wolff Stefan, "Managing ethno-national conflict: towards an analytical framework", *Commonwealth & Comparative Politics*, Vol. 49, No. 2, 2011, стр. 162-195.
- Yakinthou Christalla, *Political Settlements in Divided Societies – Consociationalism and Cyprus*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009.

Stefan Vukojevic

CORPORATE CONSOCIATIONS – CONDITIONS OF SUCCESS AND FAILURE

Resume

In this paper, the author has analysed the presence and impact of favourable conditions on the sustainability of the corporate consociational systems. Corporate consociations have specific (rigid) organization of political institutions; they spring from the clear-cut ethnic, religious and linguistic identities of social segments, unlike liberal or liberal/corporate consociations. With the help of the comparative method i.e. the most similar systems design, the author has, based on the presence of favourable conditions, explained different results of political sustainability and stability of corporate consociations. The research sample has included Belgium from 1993 as an example of a successful consociation; Bosnia-Herzegovina from 1995 and Lebanon from 1989 as examples of unstable consociations; Lebanon 1943-1975 and Cyprus 1960-1963 as examples of consociational failures. Theoretical framework consisting of five favourable conditions contributing to consociational stability and sustainability has been applied to the sample. The conditions are: 1) Favourable external environment, 2) Consociational arrangement as a result of internal compromise, 3) Territorial concentration of social segments, 4) Tradition of political accommodation, 5) Acceptance of consociational institutional arrangement.

After identifying the conditions and the extent of their presence in the named sample, the author has concluded that each of the favourable conditions does not have the same influence on

the explanation of different outcomes concerning the sustainability of corporate consociations from the sample. The explanation of the success of corporate consociations is related to the presence of tradition of political accommodation and acceptance of consociational institutional arrangement, which are present in the successful Belgian case. Instability in B-H and Lebanon from 1989 can be explained on the basis of the vast absence of the named two conditions, whilst they differ from the failure examples (Lebanon 1943-1975 and Cyprus 1960-1963) in the existence of favourable external environment. Failures in Lebanon and Cyprus can be explained by the absence of conditions 1, 4 and 5.

Keywords: corporate consociations, strategy of most similar system design, favourable conditions, Belgium, Bosnia-Herzegovina, Lebanon, Cyprus

---

* Овај рад је примљен 03. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 22. маја 2017. године.